

«ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ»

Επιστημονική συνάντηση νέων ερευνητών και ερευνητριών

Ιστορικό Αρχείο - ΕΚΠΑ

9-10 Νοεμβρίου 2017

ΠΕΜΠΤΗ, 9 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ: ΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΦΟΙΤΗΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΕΩΣ ΤΟΝ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟ

Χριστίνα Μπάκουλα, υπ. δρ. Ιστορίας, ΕΚΠΑ

Τίτλος εισήγησης: Η Πανεπιστημιακή Φάλαγγα: η σύσταση και οι διαδρομές της στο β' μισό του 19^{ου} αιώνα

Περίληψη εισήγησης: «Θέλοντες να θεραπεύσωμεν την μεγίστην βλάβην της σπουδαζούσης νεολαίας, ην κατεδίκασε το παρελθόν να διάγη βίον αντίθετο προς τον προορισμό του ελευθέρου πολίτου και επιβλαβή εις τας σπουδάς του μαθητού» με αυτά τα λόγια ξεκινάει το ψήφισμα του 1862 της Προσωρινής κυβέρνησης, με το οποίο συγκροτείται η Πανεπιστημιακή Φάλαγγα, το πρώτο οργανωμένο σώμα ένοπλων φοιτητών στην ελληνική πολιτική ζωή. Μέσα από σειρά εγγράφων που αφορούν τη θέση και τη στάση του Πανεπιστημίου αλλά και των πολιτικών δυνάμεων της εποχής στην ίδρυση της Πανεπιστημιακής Φάλαγγας θα προσπαθήσω να παρουσιάσω και συνάμα να ερμηνεύσω την εμφάνιση της ως μιας νεανικής συσσωμάτωσης στρατιωτικού χαρακτήρα στο πλαίσιο της ελληνικής πολιτικής και κοινωνικής συγκυρίας και συγκριτικά με αντίστοιχες περιπτώσεις στο ευρύτερο ευρωπαϊκό πλαίσιο.

Η οργάνωση και δομή της Πανεπιστημιακής φάλαγγας και το δικαίωμα κατάταξης σε αυτήν σε συνδυασμό με την προσπάθεια εισαγωγής στρατιωτικής εκπαίδευσης στο Πανεπιστήμιο τα χρόνια που θα ακολουθήσουν έως την επαναστάσή της το 1875 και τέλος την κατάργησή της, το 1878, θα αποτελέσουν, επίσης, αντικείμενο της παρούσας ανακοίνωσης.

Η δράση και οι υπηρεσίες της Πανεπιστημιακής φάλαγγας, όπως ορίζονται στον κανονισμό αλλά και όπως περιγράφονται από το αρχειακό υλικό που έχουμε στη διάθεσή μας θα μας βοηθήσουν να ανακαλύψουμε τις διαδρομές της στην πόλη της Αθήνας για τη χρονική περίοδο που η φάλαγγα καλείται, σύμφωνα με τα λόγια των Πρυτάνεων αλλά και των πολιτικών ιθυνόντων της εποχής, να συμβάλει στη «διατήρησιν της εννόμου τάξεως».

Μαρία Αρβανίτη, υπ. δρ. Ιστορίας, ΕΚΠΑ

Τίτλος εισήγησης: Ότι η διαγωγή των φοιτητών πρέπει να ήναι αρίστη: παρεκκλίσεις και έλεγχος της συμπεριφοράς στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, κατά το β' μισό του 19^{ου} αιώνα

Περίληψη εισήγησης: Σύμφωνα με τον Προσωρινό κανονισμό (1837), ο οποίος συνέχισε να βρίσκεται σε ισχύ έως και το 1911, κάθε φοιτητής όφειλε να υπακούει

στις εσωτερικές διατάξεις και αρχές του Πανεπιστημίου διαφορετικά θα υφίστατο τις προβλεπόμενες ποινές. Τις ποινές επέβαλλε ο πρότανης μόνος του ή απευθυνόμενος στην Ακαδημαϊκή Σύγκλητο ανάλογα με τη βαρύτητα της υπόθεσης. Ενώ, ειδικά για τους φοιτητές που δεν είχαν κηδεμόνες στην πόλη, ο πρότανης όφειλε «να επαγρυπνή, ειδοποιών τους οικείους αυτών, οσάκις τους βλέπει παρεκτρεπομένους της οδού της αρετής και της ευπρεπείας». Σύμφωνα με αυτά, οι Ακαδημαϊκές Αρχές έλεγχαν τη συμπεριφορά των φοιτητών εντός, αλλά κάποιες φορές και εκτός, του Πανεπιστημίου, επεμβαίνοντας ακόμη και σε προσωπικές τους υποθέσεις, όταν υπήρχε η αντίληψη ότι οι φοιτητές περέκκλιναν από τα χρηστά ήθη. Στα πανεπιστημιακά αρχεία, η πλειοψηφία των υποθέσεων αφορά ζητήματα που προέκυπταν εντός του χώρου του Πανεπιστημίου. Φοιτητικές διεκδικήσεις ή διενέξεις οδηγούσαν συχνά σε ταραχές, οι οποίες αντιμετωπίζονταν με τη διακοπή των παραδόσεων, την πραγματοποίηση ανακρίσεων και την επιβολή ποινών. Επίσης, οι λιγότερο σημαντικές ταραχές στις αίθουσες διδασκαλίας προκαλούσαν σε κάποιες περιπτώσεις την αντίδραση των καθηγητών. Σύμφωνα με το άρθρο 7 του Προσωρινού κανονισμού «Οι καθηγηταί χρεωστούν να επιτηρώσιν, εντός της ιδίας παραδόσεως έκαστος, την διαγωγήν των μαθητευομένων». Σε αυτό το πλαίσιο ο καθηγητής Δημήτριος Στρούμπος εξέδωσε, το 1873, σχετική έκθεση, με τίτλο *Περί κυβερνήσεως του Ε. Πανεπιστημίου*, στην οποία παρουσίαζε τις θέσεις του για τη σημασία της διατήρησης της τάξης, αλλά και για τους τρόπους με τους οποίους θα επιτυγχανόταν αυτό. Στην παρούσα ανακοίνωση θα παρουσιαστούν ενδεικτικές περιπτώσεις, ενώ θα δοθεί έμφαση στην εξέταση της έκθεσης του Δημητρίου Στρούμπου, αλλά και στη στάση των Ακαδημαϊκών Αρχών όταν καλούνταν να διευθετήσουν τέτοια ζητήματα.

Αγγελική Χριστοδούλου, υπ. δρ. Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Τίτλος εισήγησης: *Το Πανεπιστήμιον υπείκον εις το ρεύμα των συγχρόνων κοινωνικών αντιλήψεων, ήνοιξεν αναπεπταμένας τας πύλας αυτού εις το γυναικείον φύλον.* Η παρουσία των φοιτητριών στο Πανεπιστήμιο Αθηνών κατά τον Μεσοπόλεμο

Περίληψη εισήγησης: Αν το δικαίωμα εισαγωγής των γυναικών στο ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα επιτεύχθηκε, παρ' όλες τις δυσκολίες, στο τέλος του 19^{ου} αιώνα, χρειάστηκαν κάποιες δεκαετίες για να εδραιωθεί η παρουσία τους στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Κεντρικό ερώτημα της παρούσας ανακοίνωσης είναι το κατά πόσο στην περίοδο του Μεσοπολέμου οι φοιτήτριες απέκτησαν μια διακριτή ταυτότητα και συνέβαλαν στην διαμόρφωση ενός νέου γυναικείου προτύπου στην νεοελληνική κοινωνία. Για την απάντηση σ' αυτό το ερώτημα θα μελετηθούν οι ρυθμοί πρόσβασης των φοιτητριών στο Πανεπιστήμιο, η επιλογή σπουδών και οι επιπτώσεις της παρουσίας τους στην εκπαιδευτική πράξη. Παράλληλα, θα αναζητηθούν αποτυπώσεις της συνύπαρξης και των ενδεχόμενων διαφοροποιήσεων με τους άνδρες συναδέλφους τους, καθώς και στοιχεία για την οργάνωση και τις πιθανές διεκδικήσεις των φοιτητριών. Ιδιαίτερα, θα διερευνηθεί, μέσα από τον πανεπιστημιακό λόγο και τον τύπο, η στάση των πανεπιστημιακών αρχών και γενικότερα της κοινωνίας απέναντι στις νέες επιστήμονες.

**Αποστόλης Τσάνο, υπ. δρ. Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Υπότροφος
Ελληνικού Ιδρύματος Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛΙΔΕΚ)**

Τίτλος εισήγησης: Οι πρώτες δραστηριότητες της Ομοσπονδίας Κομμουνιστικών Νεολαίων Ελλάδας στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών τη δεκαετία του 1920

Περίληψη εισήγησης: Το θέμα της εισήγησης αφορά τη μελέτη των πρώτων δραστηριοτήτων της Ομοσπονδίας Κομμουνιστικών Νεολαίων Ελλάδας (ΟΚΝΕ) στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών τη δεκαετία του 1920, έτσι όπως αυτές καταγράφονται στα έγγραφα του Αρχείου Πρωτοκόλλου του ΕΚΠΑ. Στην εισήγηση θα γίνει αναφορά στη δραστηριότητα της ΟΚΝΕ αλλά και στην ευρύτερη δράση άλλων κομμουνιστικών, εργατικών και αριστερών φορέων στο Πανεπιστήμιο εκείνη τη χρονική περίοδο. Θα αναφερθώ στο είδος των δράσεων και των παρεμβάσεων, στον ιδεολογικό και πολιτικό λόγο που χρησιμοποιούσαν οι παραπάνω φορείς, στα αιτήματα που πρόβαλαν καθώς και στα πρόσωπα που συμμετείχαν σε αυτούς. Επίσης, θα γίνει περιγραφή του τρόπου με τον οποίο εκλαμβάνονταν οι δραστηριότητες αυτές από τα διοικητικά όργανα του πανεπιστημίου, τόσο ως δράσεις αυτές καθ' αυτές, αλλά και από ιδεολογική και πολιτική άποψη. Επιπλέον, θα επιχειρήσω να περιγράψω αναλυτικά με ποιον τρόπο προσπάθησαν οι διοικητικές αρχές του πανεπιστημίου να αντιμετωπίσουν και να καταστείλουν τις δράσεις αυτές, κάτι το οποίο έγινε πολλές φορές σε συνεργασία με άλλους κρατικούς φορείς, όπως τα σώματα ασφαλείας και το Υπουργείο Παιδείας. Όλα τα παραπάνω θα λαμβάνουν υπόψη το πολιτικό και κοινωνικό κλίμα της εποχής, τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρώπη. Τέλος, θα γίνει και παρουσίαση ορισμένων σημαντικών τεκμηρίων σχετικών με το θέμα της ανακοίνωσης.

**Κώστας Παλούκης, δρ. Ιστορίας Πανεπιστήμιο Κρήτης, επιστημονικός
συνεργάτης στην ΟΛΘ ΑΕ**

Τίτλος εισήγησης: Οι αρχειομαρξιστές φοιτητές: από τον «καθαρό» στον τροτοκιστικό συνδικαλισμό

Περίληψη εισήγησης: Την περίοδο 1927 - 1933, οι κυβερνητικές εκπαιδευτικές πολιτικές προκάλεσαν πολλά κύματα φοιτητικών κινητοποιήσεων. Από το 1923 μέχρι το 1928-29 κυριαρχούσε στο φοιτητικό κίνημα ένα γενικά δημοκρατικό και ριζοσπαστικό ρεύμα μέσα στο οποίο λειτουργούσε η παράταξη του ΚΚΕ. Στα 1928-1929, το ΚΚΕ υιοθέτησε την τακτική της τρίτης περιόδου, μία πρακτική υπερεπαναστατικής δραστηριότητας. Ως εκ τούτου, οι φοιτητές του ΚΚΕ επεδίωξαν να «πολιτικοποιήσουν» σε περιεχόμενο και πρακτικές το φοιτητικό κίνημα. Το αποτέλεσμα ήταν να αναδειχθούν οι αρχειομαρξιστές αναπτύσσοντας την καθαρά οικονομική συνδικαλιστική ρητορική μέσα από έναν λόγο υπέρ γενικά των φτωχών φοιτητών. Συγκεκριμένα, υιοθέτησαν μία εκδοχή ριζοσπαστικού συνδικαλισμού του «Εκτός Πάσης Πολιτικής» συντηρητικού συνδικαλισμού σε αντίθεση με τον υπερεπεναστατισμό και τα στενά κομματικά και υπερπολιτικοποιημένα συνθήματα των φοιτητών του ΚΚΕ. Ουσιαστικά, μετέφεραν στο φοιτητικό κίνημα τη λογική του «καθαρού κομμουνιστικού συνδικαλισμού» που είχαν αναπτύξει στο εργατικό κίνημα. Παράλληλα, οι αρχειομαρξιστές επικράτησαν στην Φοιτητική Συντροφιά. Την ίδια εποχή ιδρύθηκε ο Εθνικός Παμφοιτητικός Σύλλογος με την υποστήριξη

αστυνομικών, πρωτανικών και πολιτικών φορέων. Ο Παμφοιτητικός κατάφερε μέσα σε ένα σύντομο χρονικό διάστημα να κυριαρχήσει στο αθηναϊκό φοιτητικό κόσμο υιοθετώντας συντεχνιάζοντα και καθαρά οικονομικά συνθήματα. Ακόμα τα ιδεολογικά και πολιτικά συνθήματά του κινούνταν μέσα στα όρια της νομιμότητας και του καθεστώτος. Τέλος, οι φοιτητές του ΚΚΕ παρέμειναν ένας σημαντικός ξεχωριστός πόλος εντός των φοιτητών.

Μετά τις διώξεις που ακολούθησαν την κινητοποίηση του 1929, αλλά και μετά τη διάσπαση του 1931 στην αρχαιομαρξιστική φοιτητική παράταξη, η δυναμική της τελευταίας περιορίστηκε. Ως εκ τούτου, οι αρχαιομαρξιστές φοιτητές φαίνεται πως έχασαν την πρωτοβουλία των κινήσεων που είχαν κατακτήσει στα 1929-1930. Παράλληλα, στα πλαίσια της δικής τους στροφής και αλλαγής τακτικής εγκατέλειψαν τον αμιγώς οικονομικό και μη πολιτικό λόγο αναπτύσσοντας τον πολιτικοποιημένο κομμουνιστικό συνδικαλισμό με βάση τις τροτσκιτικές αρχές. Ταυτόχρονα, οι αρχαιομαρξιστές φοιτητές κινούνταν όχι ως αυτόνομη πολιτική ομάδα, αλλά ως αριστερή αντιπολίτευση στο ΚΚΕ.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, 10 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ

ΤΟ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΟ ΦΟΙΤΗΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ Ι

Κώστας Κατσούδας, υπ. δρ. Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Τίτλος εισήγησης: Οι εθνικόφρονες φοιτητικές οργανώσεις του Πανεπιστημίου Αθηνών 1944-1950

Περίληψη εισήγησης: Η πολιτική πόλωση που σημάδεψε την τελευταία φάση της Κατοχής δεν άφησε ανεπηρέαστα τα φοιτητικά αμφιθέατρα. Οι προστριβές μεταξύ της ΕΠΟΝ Σπουδαστών και των αστικών νεανικών οργανώσεων δεν περιορίστηκαν στο πεδίο της ιδεολογικής αντιπαράθεσης, αλλά προσέλαβαν συχνά χαρακτήρα βίαιης αντιπαράθεσης. Ορισμένες μη εαμικές φοιτητικές δυνάμεις συνασπίστηκαν το φθινόπωρο του 1944 υπό την επωνυμία των «Ηνωμένων Εθνικών Συλλόγων Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων». Οι εν λόγω αυτόκλητοι «Εθνικοί Σύλλογοι» ανέλαβαν να συντονίσουν τη δράση τους εντός και εκτός πανεπιστημιακών χώρων με αρχικά συγκαλυμμένο και αργότερα πασιδηλο αντικομμουνιστικό χαρακτήρα.

Κινητήριες δυνάμεις του εγχειρήματος ήταν δύο φορείς που δραστηριοποιήθηκαν στο Πανεπιστήμιο Αθηνών: ο «Εθνικός Παμφοιτητικός Σύλλογος» και η «Εθνική Παμφοιτητική Ένωση». Παρότι αμφότεροι έλκυαν την καταγωγή τους από παλαιότερες ομώνυμες οργανώσεις, ο μεταπολεμικός τους βίος χαρακτηρίζεται από μια σειρά διαφοροποιήσεων σε σχέση με την προγενέστερη περίοδο. Δεν αντικατέστησαν μόνο τη φασίζουσα ρητορεία του μεσοπολέμου με το ιδίωμα της εθνικοφροσύνης, αλλά και πέτυχαν – μετά τη δικαστική παύση της ΕΠΟΝ – να αναδειχθούν *de facto* στις μοναδικές πολιτικοποιημένες σπουδαστικές ενώσεις στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ενώ ο «Εθνικός Παμφοιτητικός Σύλλογος» ασχολούνταν κατά βάση με αμιγώς σπουδαστικά ζητήματα και επιχειρούσε να φιλοτεχνήσει ένα διαπαραταξιακό προφίλ, η «Εθνική Παμφοιτητική Ένωση» εντρυφούσε συστηματικά σε δραστηριότητες που ελάχιστη σχέση είχαν με την πανεπιστημιακή ζωή. Τα λιγοστά της μέλη της, υπό την καθοδήγηση προσώπων με τουλάχιστον αμφιλεγόμενο κατοχικό παρελθόν, ενεπλάκησαν επανειλημμένα σε βίαια επεισόδια

τη μεταδεκεμβριανή περίοδο και πρωτοστάτησαν στη διεξαγωγή μαζικών εκδηλώσεων του εθνικόφρονος χώρου. Από τα μέσα του 1947, η ηγεσία της «Ενώσεως» επωφελήθηκε των διασυνδέσεων της με κέντρα εξουσίας για να επιδοθεί σε μια σειρά διαφωτιστικών εξορμήσεων στις επαρχίες, απόλυτα συντονισμένων με το πνεύμα της επίσημης πολιτικής του Κράτους.

Η μεσοβασιλεία των εθνικοφρόνων φοιτητικών οργανώσεων ουσιαστικά διάρκεσε όσο ο εμφύλιος πόλεμος. Η ίδρυση της Διοικούσας Επιτροπής Συλλόγων Πανεπιστημίου Αθηνών το 1949 απέδειξε πόσο ελλιπή νομιμοποίηση είχαν και συντέλεσε στην ταχεία παρακμή τους.

Μιχάλης Μωραϊτίδης, δρ. Ιστορίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, επιστημονικός συνεργάτης, ΕΜΙΑΝ, Ελληνική Ένωση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Τίτλος εισήγησης: Ένα πολιτικοποιημένο φοιτητικό κίνημα: από τα γεγονότα της Πανεπιστημιούπολης στον αγώνα για δημοκρατία (Σεπτέμβριος 1961 - Σεπτέμβριος 1962)

Περίληψη εισήγησης: Από τον Σεπτέμβριο του 1961 (κυρίως μετά τις εκλογές του Οκτωβρίου που καταγγέλλθηκαν ως «εκλογές βίας και νοθείας») και κατά τη διάρκεια του 1962, σημειώνεται άνοδος του φοιτητικού κινήματος, διεύρυνσης των στόχων και ανανέωσης (μέσω μαζικών μαχητικών διαδηλώσεων) των τρόπων διεκδίκησης των αιτημάτων. Η κλιμάκωση της αντιπαράθεσης με αφορμή την τοποθέτηση του θεμελίου λίθου της πανεπιστημιούπολης στα άνω Ιλίσια στις 6 Σεπτεμβρίου 1961 παρουσία κυβερνητικών παραγόντων, η διάλυση δια της βίας συνεδριάσεων διοικητικών συμβουλίων φοιτητικών συλλόγων και της Διοικούσας Επιτροπής Συλλόγων Πανεπιστημίου Αθηνών (ΔΕΣΠΑ) από μέλη της Εθνικής Κοινωνικής Οργάνωσης Φοιτητών (ΕΚΟΦ), η πύκνωση των βίαιων επιθέσεων της ΕΚΟΦ και η απόλυτη καταδίκη των επεμβάσεων της στον φοιτητικό συνδικαλισμό μέσω ανακοινώσεων φοιτητικών συλλόγων πυροδότησαν το κλίμα της σύγκρουσης και διαμόρφωσαν το πλαίσιο των φοιτητικών κινητοποιήσεων του 1962. Τον Μάρτιο - Απρίλιο 1962, οι κινητοποιήσεις με αφορμή τις διεκδικήσεις των φοιτητικών συλλόγων της φυσικής, της θεολογίας, της φιλοσοφικής και της ιατρικής που σχετιζόνταν με την κοινωνική απορρόφηση και την επαγγελματική τους αποκατάσταση, η κλιμάκωση της παρακολούθησης φοιτητών από το Σπουδαστικό της Ασφάλειας και της καταστολής εντός και εκτός πανεπιστημιακών χώρων και ο «ανένδοτος» που κηρύχθηκε ως αντίδραση στο εκλογικό αποτέλεσμα και συντέλεσε στην ισχυροποίηση της Οργάνωσης Νέων Ένωσης Κέντρου (ΟΝΕΚ), οδήγησαν στην πολιτική ωρίμανση του φοιτητικού σώματος. Οι φοιτητικές κινητοποιήσεις μεταβλήθηκαν σε γενικότερες διαδηλώσεις για τον εκδημοκρατισμό και εξελίχθηκαν - εξαιτίας της βίαιης αντιμετώπισης τους - σε εκδηλώσεις καταγγελίας της αυταρχικής κυβερνητικής πολιτικής στο πεδίο των ατομικών ελευθεριών και των κοινωνικών δικαιωμάτων. Τους Νοέμβριο - Δεκέμβριο 1962, η «Αναγέννηση» (ποιοτική αναβάθμιση) της παιδείας και το αίτημα διπλασιασμού των κρατικών δαπανών από το 6,8% στο 15% που αποκρυσταλλώθηκε στο σύνθημα «15% προίκα στην παιδεία και όχι στη Σοφία», κυριάρχησαν στις φοιτητικές κινητοποιήσεις που διήρκεσαν ως τα μέσα Φεβρουαρίου 1963 και συνδυάστηκαν με την απεργία των εκπαιδευτικών και την κήρυξη της πολιτικής επιστράτευσης.

Τίτλος εισήγησης: *Η Οργάνωσις αὐτὴ κατέστη πλέον επικίνδυνος εἰς τὴν χώραν:* Η δράση της Εθνικῆς Κοινωνικῆς Οργάνωσις Φοιτητῶν στην Αθηνά (1960-1967)

Περίληψη εισήγησης: Η παρούσα εισήγηση εξετάζει την περίπτωση της Εθνικῆς και Κοινωνικῆς Οργάνωσις Φοιτητῶν (Ε.Κ.Ο.Φ.), μιας δεξιάς φοιτητικῆς οργάνωσις, ἡ ὁποία δραστηριοποιήθηκε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δεκαετίας τοῦ '60 ἐντὸς τῶν πανεπιστημιακῶν χώρων τῆς Αθῆνας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, ἀφήνοντας ἐντονο τὸ ἀποτύπωμα τῆς λόγω τῶν βίαιων πρακτικῶν ἀλλὰ καὶ τῶν προνομιακῶν σχέσεων τῶν στελεχῶν τῆς με ἓνα σύνολο φορέων τοῦ ἐθνικόφρονος κράτους (Ἐνοπλῆς Δυνάμεις, Αστυνομικῆς Αρχῆς, «υπηρεσίαι Πληροφοριῶν») καὶ τοῦ κυρίαρχου δεξιῦ κόμματος τῆς ἐποχῆς (ΕΡΕ). Πιο συγκεκριμένα, ἡ εισήγηση ἀσχολεῖται ἀποκλειστικά με τὴν περίπτωση τῆς ἀθηναϊκῆς ΕΚΟΦ καὶ τὴ δραστηριοποίησιν τῆς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν χώρων τοῦ Πανεπιστημίου Αθηνῶν, ἔχοντας ὡς βασικά ἐρευνητικά ζητούμενα τὴν ἀποτύπωση τῶν διεργασιῶν ποὺ ὁδήγησαν στὴν ἐπίσημη συγκρότησιν τῆς, στὶς ἀρχῆς τοῦ 1960, τὴ χαρτογράφηση τῶν προσώπων καὶ τῶν κρατικῶν φορέων ποὺ στήριξαν τὶς δράσεις τῆς οργάνωσις καὶ ἰδιαίτερα τὸν βίαιον ἀκτιβισμό τῆς, καθὼς καὶ τὶς βασικὰ καταστατικὰς τῆς ἀρχῆς. Παράλληλα ἡ εισήγηση θὰ ἀναφερθεῖ στὰ φοιτητικά ἐντυπα τοῦ ἐθνικόφρονος χώρου ποὺ ἐπιχείρησαν νὰ νομιμοποιήσουν καὶ νὰ καθαγιάσουν, μέσα ἀπὸ τὴν ἀρθρογραφία καὶ τὶς ἀνταποκρίσεις τοὺς, τὴν ἐξτρεμιστικὴν δράσιν τῆς ἀθηναϊκῆς ΕΚΟΦ, ἀναδεικνύοντας ταυτόχρονα τὴν υλικὴν υποστήριξιν καὶ τὴν ἀγαστὴν συνεργασία τῶν ἐντύπων αὐτῶν με ἓνα σύνολον κρατικῶν υπηρεσιῶν, τουλάχιστον μέχρι τὸ 1963. Ἐπιπρόσθετα, θεωρώντας ὅτι «ἡ πρακτικὴ παράγει ἰδεολογία» καὶ οὐσιαστικὰ διαμορφώνει τὸν χαρακτήρα ἐνὸς σώματός, ἡ εισήγηση θὰ δώσει ἰδιαίτερην ἐμφάσιν στὶς πρακτικὰς τῆς ἀθηναϊκῆς ΕΚΟΦ, ἐξετάζοντας ἐπιλεκτικὰ, κυρίως μέσα ἀπὸ τὶς ἀναφορὰς τοῦ Τύπου τῆς ἐποχῆς, τὸν βίαιον ἀκτιβισμό τῶν ἐκοφιτῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν χώρων τοῦ Πανεπιστημίου Αθηνῶν ἀπὸ τὸ 1960 ἕως τὸ 1967, τὸν ρόλον καὶ τὴν δράσιν τῶν στελεχῶν τῆς ἀθηναϊκῆς ΕΚΟΦ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Γ' Πανοπουδαστικοῦ Συνεδρίου στὴ Θεσσαλονίκη τὸ 1960, τὶς προπαγανδιστικὰς, υπὲρ τῆς ΕΡΕ, ἐκοφίτικες περιοδεῖες στὴ βορειοελλαδικὴ ὑπαιθρον, καθὼς καὶ τὴν ἀνοχή-υποστήριξιν ποὺ ἐπέδειξαν οἱ κρατικὲς ἀρχῆς τοῦ ἐθνικόφρονος κράτους ἐναντὶ τοῦ ἐξτρεμισμού τῆς οργάνωσις. Κλείνοντας, ἀξίζει νὰ ἀναφερθεῖ πὺς πέραν τῆς ὑπάρχουσας βιβλιογραφίας, ὡς πηγὲς τῆς ἐρευνας χρησιμοποιήθηκαν οἱ σχετικὲς με τὴν ΕΚΟΦ ἀναφορὰς ἐντύπων τῆς Αθῆνας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, σὲ συνδυασμὸ με τὰ *Πρακτικά τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων*, τὸ υλικὸν τριῶν ἀπομαγνητοφωνημένων συνεντεύξεων ποὺ ἐκπονήθηκαν στὰ πλαίσια τῆς παρούσας ἐρευνας, καθὼς καὶ τὰ στοιχεῖα τῶν ἀρχειακῶν συλλογῶν τῶν Ἀρχείων Σύγχρονης Κοινωνικῆς Ἱστορίας [ΑΣΚΙ], τοῦ Ἑλληνικοῦ Λογοτεχνικοῦ καὶ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου [ΕΛΙΑ], τῆς Ἐταιρείας Μελέτης τῆς Ἱστορίας τῆς Ἀριστερῆς Νεολαίας [ΕΜΙΑΝ] καὶ τῆς Γεννάδειου Βιβλιοθήκης.

Μαρία-Λεμονιά Γκαβίδου, πολιτικός επιστήμονας και ιστορικός, αρχειονόμος-βιβλιοθηκονόμος ΕΜΙΑΝ

Τίτλος εισήγησης: Οι φοιτητικές κινητοποιήσεις του 1962 με σκοπό τη μαζικοποίηση της παιδείας

Περίληψη εισήγησης: Στα τέλη της δεκαετίας του 1950 η συλλογική δράση του φοιτητικού κινήματος στράφηκε προς την προώθηση και επίλυση των επιμέρους «ενδοπανεπιστημιακών» αιτημάτων. Ωστόσο όλες αυτές οι κινητοποιήσεις αποτέλεσαν τον προπομπό της εκρηκτικής δεκαετίας που ακολούθησε. Οι φοιτητές μέσα από τις κινητοποιήσεις τους είτε για το φοιτητικό εισιτήριο, είτε για τις ατελείς εγγραφές και τη μεταφορά μαθημάτων, είτε για τα διδακτρα των πανεπιστημίων και τα συγγράμματα, δοκίμαζαν τα όρια της παρέμβασης τους στο δημόσιο λόγο. Με άλλα λόγια οι φοιτητές διεκδικούν τον λεγόμενο εκδημοκρατισμό της παιδείας με τη μείωση ή και κατάργηση όλων των δυσβάσταχτων οικονομικών επιβαρύνσεων που συνιστούσαν απαραίτητες προϋποθέσεις για τη φοίτηση και την απρόσκοπτη ολοκλήρωση των σπουδών των φοιτητών. Οι φοιτητές θεωρούν ότι η μόρφωση θα πρέπει να παρέχεται σε όλους τους νέους ανεξάρτητα από κοινωνικά και οικονομικά κριτήρια. Έτσι η παιδεία από «προνόμιο» γίνεται «δικαίωμα» το οποίο πρέπει να κατοχυρωθεί. Η εναρκτήρια αφορμή για τη δημοκρατική εξόρμηση της νεολαίας υπήρξαν οι εκλογές του 1961, γνωστές ως εκλογές «βίας και νοθείας». Η Ένωση Κέντρου με αρχηγό τον Γεώργιο Παπανδρέου καταγγέλλει το εκλογικό πραξικόπημα και κηρύσσει τον ανένδοτο αγώνα, με σύμβολο το 114 και σύνθημα «τρομοκρατήσατε τους τρομοκράτες». Το ίδιο έκανε και η ΕΔΑ, το νόμιμο κόμμα της Αριστεράς. Στο τέλος του 1962 ο αγώνας του 114 βρίσκεται σε ύφεση, όμως οι φοιτητές αντιδρούν στο νομοσχέδιο του υπουργού Παιδείας, Γρηγόρη Κασιμάτη, να αυξήσει των αριθμό των εισακτέων στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα κατά 30%, χωρίς παράλληλη αύξηση των δαπανών για την παιδεία. Αποτέλεσμα της παραπάνω απόφασης ήταν ο ξεσηκωμός σε όλες τις σχολές των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης, στις «εξωπανεπιστημιακές» ανώτατες σχολές και στις σχολές τεχνικής εκπαίδευσης (υπομηχανικοί, εργοδηγοί, κ.λ.π.) με αίτημα την αύξηση των δαπανών για την Παιδεία από το 6,8% στο 15%. Τον Δεκέμβριο του 1962 η ΔΕΣΠΑ, κήρυξε την παιδεία σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης και πραγματοποίησε διαδοχικές μαζικές συγκεντρώσεις στα Προπύλαια του Πανεπιστημίου με βασικό αίτημα την «Αναγέννηση της Παιδείας».

Δημήτρης Μπέκας, μπτχ. Φοιτητής Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Τίτλος εισήγησης: Φοιτητικές κινητοποιήσεις για το άσυλο το 1962 και η αποτύπωσή τους στο Δ΄ Πανοσπουδαστικό Συνέδριο (1963)

Περίληψη εισήγησης: Μέχρι το 1960/1961 οι διεκδικήσεις των φοιτητών αφορούν κυρίως σπουδαστικά ζητήματα, με έμφαση στην οικονομική τους διάσταση. Την ίδια περίοδο, παράλληλα με τις αιχμές για σπουδαστικά ζητήματα, αρχίζει να προβάλλεται και μάλιστα πιο έντονα το αίτημα για την κατοχύρωση του πανεπιστημιακού ασύλου. Την άνοιξη του 1962, που οι καταγγελίες για την

καταπάτηση του ασύλου και την σκληρή καταστολή των κινητοποιήσεων για φοιτητικά θέματα πληθαίνουν, το φοιτητικό σώμα ριζοσπαστικοποιείται και τα αιτήματά του λαμβάνουν κατεξοχήν πολιτικό χαρακτήρα. Τροφοδοτεί δε, αλλά και τροφοδοτείται από τις πολιτικές εξελίξεις, γι' αυτό και ο «Ανένδοτος Αγώνας» αποκτά μεγάλη δυναμική. Αυτές τις διεκδικήσεις και τον πολιτικό λόγο που τις εκφράζει, έρχεται να συγκεφαλαιώσει το Δ' Πανσπουδαστικό Συνέδριο (1963), λειτουργώντας ως πανελλαδική έκφραση του φοιτητικού κινήματος. Σε αυτό αποτυπώνονται τα αιτήματα του προηγούμενου διαστήματος περί αποκατάστασης των ακαδημαϊκών ελευθεριών και διασφάλισης του πανεπιστημιακού ασύλου και του δημοκρατικού πολιτεύματος. Για την πραγματοποίηση αυτών των στόχων αναφέρεται πως αποτελεί πρωταρχικό καθήκον όχι μόνο κάποιων κοινωνικών ομάδων ή κατηγοριών (φοιτητών ή πανεπιστημιακών), αλλά ολόκληρου του κοινωνικού συνόλου, γίνεται δηλαδή παλλαϊκό αίτημα.

Αντώνης Σαραντίδης, μπτχ. Φοιτητής, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, ΕΚΠΑ

Τίτλος εισήγησης: Οι έλληνες φοιτητές στο Παρίσι: Δράσεις, ιδεολογικές ζυμώσεις και ρήξεις κατά τη δεκαετία του 1960

Περίληψη εισήγησης: Κατά την δεκαετία του 1960, στις περισσότερες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες και φοιτητουπόλεις αναπτύσσεται ένας σημαντικός αριθμός ελληνικών φοιτητικών συλλογικοτήτων, με τη Γαλλία και πιο συγκεκριμένα το Παρίσι να κατέχουν μια εξέχουσα θέση στην ευρύτερη δραστηριότητα. Η γαλλική πρωτεύουσα γενικότερα είχε μια διαχρονική παράδοση ως καθιερωμένος χώρος υποδοχής Ελλήνων και ως κέντρο πνευματικής δραστηριότητας με μεγάλη ακτινοβολία. Μεταπολεμικά, και μέχρι την περίοδο της δικτατορίας, το Παρίσι αποτέλεσε πόλο έλξης, και συγχρόνως καταφύγιο, για ένα μεγάλο μέρος της ελληνικής διανόησης και για εκατοντάδες έλληνες φοιτητές που ήθελαν να συνεχίσουν τις σπουδές τους μετά το πτυχίο τους, καθιστώντας με αυτόν τον τρόπο την υπάρχουσα τοπική παροικία σε μία από τις πολυπληθέστερες στην Ευρώπη. Η επιβολή της δικτατορίας στις 21 Απριλίου του 1967 σε συνδυασμό με το κλίμα που επικρατούσε στην παρισινή πρωτεύουσα εκείνη την περίοδο, όπου οι νέες ιδέες συνδέονταν με μια σειρά από νέα ρεύματα και κινηματικές πρακτικές, οδηγούν σε μια γενικότερη ριζοσπαστικοποίηση των ελλήνων φοιτητών. Στην ανακοίνωση θα σκιαγραφηθούν τα χαρακτηριστικά του ελληνικού φοιτητικού κινήματος στη Γαλλία κατά τη «μακρά» δεκαετία του 1960 με βάση την ευρύτερη ιστορική συγκυρία σε σχέση με τις ελληνικές κοινότητες στη Δυτική Ευρώπη. Συγκεκριμένα, θα εξεταστούν τα δίκτυα, οι ομαδοποιήσεις και οι διάφορες πολιτικές εκφράσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στους έλληνες σπουδαστές του Παρισιού, καθώς και ο ρόλος του επίσημου φοιτητικού συλλόγου, της Ένωσης των Εν Παρισίοις Ελλήνων Σπουδαστών (ΕΠΕΣ), ιδιαίτερα κατά την περίοδο της επτάχρονης δικτατορίας των συνταγματαρχών. Παράλληλα, θα γίνει η προσπάθεια να χαρτογραφηθούν αφενός τα στοιχεία που διαμορφώνουν την καθημερινότητα των ελλήνων φοιτητών, τις σπουδές τους και τις σχέσεις με τους συναδέλφους τους από το ελληνικό πανεπιστήμιο, και αφετέρου η επιρροή των νέων ριζοσπαστικών ιδεών στη διαμόρφωση της πολιτικής τους ταυτότητας.

Δημήτρης Γλύστρας, μπτχ. Φοιτητής, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, ΕΚΠΑ

Τίτλος εισήγησης: Οι καταλήψεις πανεπιστημίων του '78-'79 και το πολιτισμικό αποτύπωμα μιας πολλαπλής αμφισβήτησης

Περίληψη εισήγησης: Μετά την εξέγερση του Πολυτεχνείου το φοιτητικό κίνημα στην Ελλάδα εισέρχεται σε περίοδο ύφεσης. Η έντονη πολιτικοποίηση της μεταπολιτευτικής περιόδου διεισδύει και στον σπουδαστικό χώρο, χωρίς αυτό να δημιουργεί κοινωνικά ή πολιτικά αιτήματα τα οποία να παράγονται εντός του είτε αφορούν την ίδια την ανώτατη παιδεία είτε είναι ευρύτερα. Μετά από τέσσερα χρόνια ομαλού κοινοβουλευτικού βίου και διακυβέρνησης Καραμανλή, ο νόμος 815 του 1978 περί αλλαγών στο σύστημα των εξετάσεων εντός των πανεπιστημίων θα ενεργοποιήσει εκ νέου σημαντική μερίδα του φοιτητικού κόσμου. Οι δράσεις κλιμακώνονται μέσα από το κίνημα των καταλήψεων, οι οποίες ξεσπούν στα πανεπιστήμια διαφόρων πόλεων της Ελλάδας.

Οι καταλήψεις θα αποτελέσουν πεδίο κοινής ακτιβιστικής δράσης για διαφορετικές πληθυσμιακές ομάδες φοιτητών. Όσοι έχουν εισέλθει σε ανώτατες και ανώτερες σχολές μετά το 1977 αποτελούν την δεύτερη μεταπολιτευτική γενιά σπουδαστών, η οποία αντιμετωπίζει την πολιτικοποίηση διαφορετικά από ό,τι ο φοιτητικός κόσμος το 1973 και 1974. Όσοι από την πληθυσμιακή αυτή ομάδα είναι πολιτικά ενεργοί, παίρνουν μέρος στις καταλήψεις και αμφισβητούν τις κυβερνητικές προθέσεις για την εντατικοποίηση των ανώτερων και ανώτατων σπουδών. Αν και μένουν λίγο ως πολύ ανεπηρέαστοι από την ιδεολογική ταυτότητα της αντιπαράθεσης, οι πολιτικοποιημένοι σπουδαστές μεταφέρουν στις συμμετοχικές διαδικασίες και στις διεργασίες «νέα» αιτήματα, τα οποία σχετίζονται με την διασκέδαση, την σφαίρα του προσωπικού και τις ταυτότητες. Όσοι από τους καταληψίες ήδη μετείχαν ενεργά στις πολιτικές διεργασίες αναλαμβάνουν να οργανώσουν τις δράσεις και τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Αυτοί προέρχονται στο μεγαλύτερο μέρος τους από οργανώσεις της Εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς ή λειτουργούν αυτόνομα στο υδαρές πλαίσιο του «Χώρου». Παράλληλα με την αντίθεση στις δεξιές προθέσεις της Κυβέρνησης Καραμανλή χρησιμοποιούν τον νέο αυτό ακτιβισμό για να αποδομήσουν αυστηρές πολιτισμικές νόρμες, οι οποίες συνδέονται με την νεολαία του ΚΚΕ και το οργανωτικό μοντέλο εξωκοινοβουλευτικών οργανώσεων όπως εκείνες του μαρξιστικού-λενινιστικού χώρου.

Ο συνδυασμός των αμφισβητησιακών αυτών δυνάμεων έχει ως αποτέλεσμα από τα μέσα του '78 ως το φθινόπωρο του '79, εντός του κινήματος των καταλήψεων να παραχθεί ένα ιδιαίτερο πολιτισμικό και πολιτικό αποτύπωμα. Η αμφίπλευρη αμφισβήτηση θα στηριχθεί σε μεγάλο βαθμό στη σάτιρα και το χιούμορ, τα οποία αφενός γίνονται φορείς της φρέσκιας ματιάς της μεταπολυτεχνιακής φοιτητικής νεολαίας, και αφετέρου εκλαΐκεύουν την ανατρεπτική ρητορική, η οποία για χρόνια δεσμευόταν από τους κανόνες της παραδοσιακής λενινιστικής πρακτικής, αγνοώντας την επίδραση των δυτικών κινημάτων του '60, όπως ο γαλλικός Μάης. Η εισήγηση φιλοδοξεί να εντοπίσει τη μηχανική και τους αποδέκτες της αμφισβήτησης, την οποία εξέθρεψε το κίνημα των καταλήψεων, να περιγράψει το πώς αυτή επηρέασε την ανανέωση του λόγου της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς και να την εντάξει στην ευρύτερη εικόνα των κοινωνικών αλλαγών που συντελέστηκαν στο τέλος της δεκαετίας του '70 και στην αρχή της επόμενης.

Τάσος Κωστόπουλος, υπ. δρ. Ιστορίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Τίτλος εισήγησης: *Εμπρός για της γενιάς μας τα Πολυτεχνεία.* Το φοιτητικό κίνημα του 1987 ως συλλογικός αποχαιρετισμός της «γενιάς της Αλλαγής»

Περίληψη εισήγησης: Παρά τη θεαματική κορύφωσή τους με την πρώτη μετωπική σύγκρουση σπουδαστών-αστυνομίας μετά το 1974, οι κινητοποιήσεις του φθινοπώρου του 1987 αποτελούν από ιστοριογραφική άποψη τον φτωχό συγγενή των φοιτητικών κινημάτων του 1979 και του 1990-91, καθώς είναι δύσκολο να χωρέσουν στο κυρίαρχο σχήμα μιας νικηφόρας μαζικής αντίστασης σε κάποια ανεπιθύμητη μεταρρύθμιση. Συλλογική έκφραση της ρήξης μιας μεγάλης μερίδας της «γενιάς της Αλλαγής» (των φοιτητών, δηλαδή, που μπήκαν στα ΑΕΙ μεταξύ 1981 και 1985) με τη νέα τροπή σοσιαλδημοκρατικής διαχείρισης που εγκαινίασαν τα μέτρα λιτότητας του 1985, αλλά και της λανθάνουσας ή υπόγειας αμφισβήτησης των κομμάτων της Αριστεράς από τις δικές τους νεολαίες, το κίνημα αυτό πήρε τη μορφή διάχυτου ξεσπάσματος που πυροδοτήθηκε από μια πανσπερμία λόγων ή/και αφορμών –με κοινή συνισταμένη τη διάψευση των επαγγελιών (και συνακόλουθων προσδοκιών), τον κλονισμό των ενδοπανεπιστημιακών συσχετισμών και την απόπειρα αναίρεσης θεσμικών κατακτήσεων της προηγούμενης δωδεκαετίας. Αυτή η πολυδιάσπαση σε επιμέρους μέτωπα καθιστά εξαιρετικά δύσκολο έναν «τεχνικό» απολογισμό της έκβασής του· περισσότερο πρέπει να ιδωθεί ως πολιτισμικό γεγονός με ευρύτερες πολιτικές διαστάσεις, αλλά και ως η κατεξοχήν στιγμή μετάβασης από το μεταπολιτευτικό φοιτητικό κίνημα σ' εκείνα της εικοσαετίας 1990-2010. Δυο ακόμη στοιχεία συνηγορούν σε μια τέτοια ερμηνευτική προσέγγιση: (α) για πρώτη φορά φοιτητικό κίνημα θέτει στο επίκεντρο των ενδιαφερόντων του την ευρωπαϊκή διάσταση της ανώτατης παιδείας, με τα προγράμματα Comet και Erasmus να μετατρέπονται σε αντικείμενο έντονης αντιπαράθεσης, και (β) το φθινόπωρο - ακριβώς- του 1987 η ΔΑΠ-ΝΔΦΚ, οριστικά πλέον πρώτη δύναμη στις εκλογές, εγκαταλείπει τη μέχρι τότε αντιπολιτευτική πολιτική της άμεσης ή έμμεσης πρωτοδότησης κάθε είδους κινητοποιήσεων (προκειμένου να φθαρεί η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ) και υιοθετεί το προφίλ οιονεί κυβερνητικής παράταξης, εκφραστή μιας διογκούμενης μερίδας φοιτητών που απορρίπτει τις μεταπολιτευτικές κινηματικές παραδόσεις κι επιζητά μια πανεπιστημιακή «κανονικότητα» βορειοευρωπαϊκού ή υπερατλαντικού τύπου.

Ως πηγή της προτεινόμενης εισήγησης θα χρησιμοποιηθούν εφημερίδες, περιοδικά, αφίσες και φοιτητικές προκηρύξεις της εποχής, σε συνδυασμό με συνεντεύξεις πρωταγωνιστών του τότε φοιτητικού κινήματος.

Παναγιώτης Στάθης, υπ. δρ. Ιστορίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Τίτλος εισήγησης: Το φοιτητικό κίνημα στο Πανεπιστήμιο Κρήτης στο Ρέθυμνο (1977-1998)

Περίληψη εισήγησης: Η ανακοίνωση διερευνά τη συλλογική δράση των φοιτητών του Πανεπιστημίου Κρήτης στο Ρέθυμνο, από την ίδρυση της Φιλοσοφικής Σχολής το 1977 έως τη μετεγκατάσταση του Πανεπιστημίου στα νέα κτιριακά του συγκροτήματα στην περιοχή Γάλλου, λίγο έξω από την πόλη, το 1998 που αποτέλεσε σταθμό στην ιστορία του Πανεπιστημίου στο Ρέθυμνο. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά

της πολιτικής δράσης των φοιτητών στο Ρέθυμνο άλλαξαν πολύ στο διάστημα αυτών των 20 χρόνων σε στενή συνάρτηση με την καθημερινή τους ζωή. Οι αλλαγές αυτές συμπυκνώνονται στην αλλαγή της πρόσληψης του πολιτικού, κυρίως σε ό,τι αφορά τη σχέση των φοιτητικών συλλογικοτήτων με τα κόμματα και τον αυτόνομο χαρακτήρα της δράσης τους. Πρόκειται για εξελίξεις που δεν αφορούν στενά την πολιτική και συνδικαλιστική δράση των φοιτητών αλλά επεκτείνονται στους τρόπους που αντιλαμβάνονται την έννοια του πολιτισμού και την παρέμβαση τους σε αυτόν στο τοπικό επίπεδο, και συνακόλουθα στην οργάνωση της καθημερινότητας τους. Οι αλλαγές εξετάζονται σε συνάρτηση με τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του Πανεπιστημίου και του καθηγητικού του προσωπικού και με το ευρύτερο κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον της πόλης, όπως επίσης αυτά εξελίσσονται σε αυτήν την εικοσαετία. Εξετάζονται επίσης σε συνάρτηση με το φόντο του φοιτητικού συνδικαλισμού και των ευρύτερων πολιτικών εξελίξεων της χώρας. Ως πηγές της έρευνας χρησιμοποιούνται τεκμήρια από το Ιστορικό Αρχείο του Πανεπιστημίου Κρήτης, από τις τοπικές εφημερίδες της πόλης, τα φοιτητικά περιοδικά του Ρεθύμνου, καθώς και μαρτυρίες και συνεντεύξεις με παλαιούς φοιτητές.